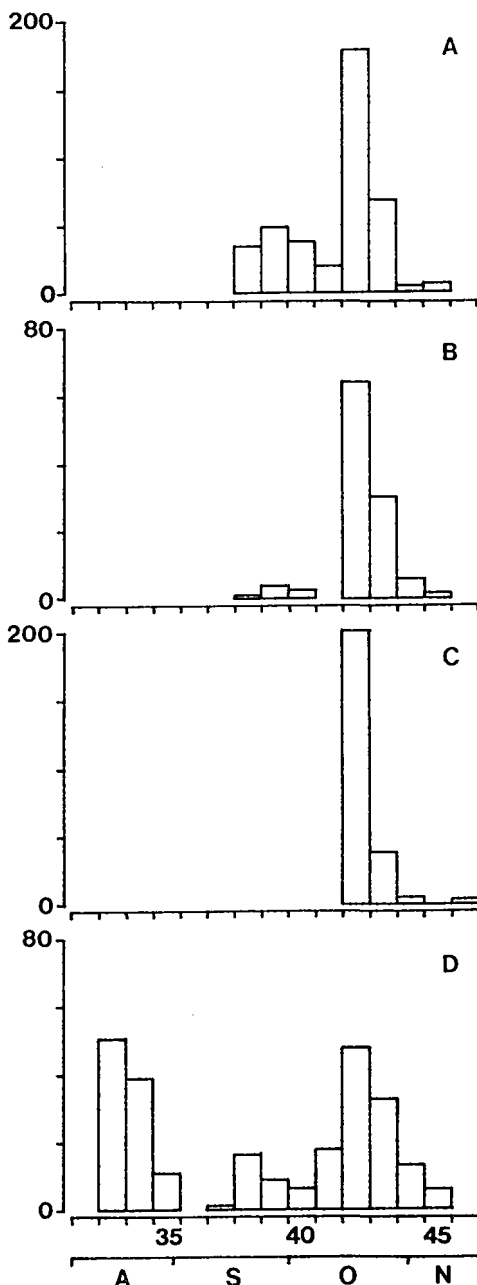

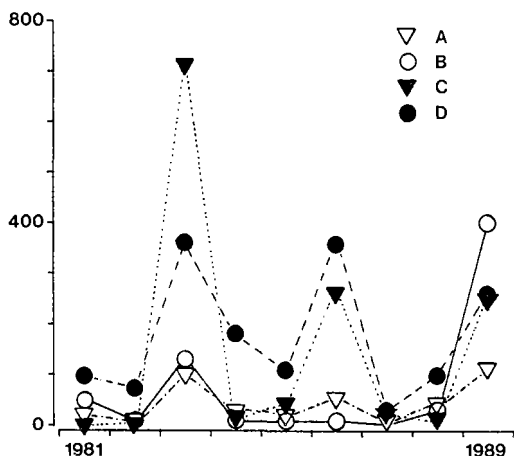
Invasies 1989, mezen op drift

In het noorden van Europa en Rusland broedt een aantal vogelsoorten die invasieachtig trekgedrag vertonen. Wanneer na het broedseizoen het populatieniveau hoog is en/of er onvoldoende voedsel is, kunnen deze vogels massaal wegtrekken. Deze irruptieve bewegingen kunnen in het najaar ook West-Europa aandoen. Welke soorten zich in een bepaald najaar in cohorten vertonen, valt op voorhand niet te zeggen. In augustus 1989 werden er in het binnenland geregeld overvliegende Kruisbekken genoteerd. In september werd het stil, zodat het onduidelijk bleef of het nu een kleine invasie was of lokale broedvogels betrof die aan de haal gingen. In de eerste drie weken van oktober vlogen er opnieuw redelijk wat Kruisbekken rond. Daarmee begon het doortrekpatroon verdacht veel op dat uit 1983 te lijken (figuur 1; *Limosa* 59: 105-110). Voorlopig kunnen wij het op een kleine invasie houden.

Eind september werden er bewegingen van Zwarte Mezen genoteerd die bij menig waarnemer een lampje deden ontbranden. Zou er van deze soort een invasie aankomen? In de eerste week van oktober werd het duidelijk (figuur 1). Op trektelposten werden niet alleen vroeg in de ochtend, maar ook overdag overvliegende groepen gezien. In menig bosje zaten Zwarte Mezen te roepen. In het binnenland konden in de derde week van oktober meer dan 100 Zwarte Mezen op een dag trekkend worden genoteerd. Langs de kust is het grootste mij bekende aantal 3600 op dinsdag 17 oktober bij Monster. Ook andere kustposten brachten het tot honderden op een dag. Na de vierde week van oktober was het gebeurd. De

Figuur 1. Weeksom Zwarte Mees (a), Pimpelmees (b), Koolmees (c), Kruisbek (d) tijdens ochtendtellingen in het najaar van 1989 te Arnhem (vrijwel iedere dag werd 2.5 uur geteld).

Figuur 2. Gecorrigeerde seizoensom voor Zwarte Mees (a), Pimpelmees (b), Koolmees (c) en Kruisbek (d) tijdens ochtendtellingen te Arnhem van 10 augustus tot 20 november gedurende de jaren 1981-89.

bosjes waren leeg; in de lucht waren nog veel andere soorten te zien, maar geen Zwarte Mezen meer.

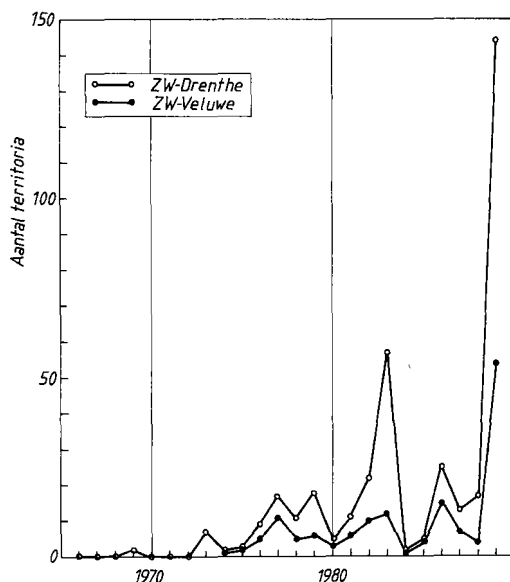
Wie eind september dacht dat hij met Zwarte Mezen tevreden moest zijn, had het mis. Begin oktober verschenen ook Pimpelmees en Koolmees in groten getale op het tableau van de trektellers; tientallen op een dag in het binnenland en honderden langs de kust. Goudhaantjes mengden zich er ook in. Kleine groene balletjes in het luchtruim. Onbegrijpelijk dat zo'n klein vogeltje zulke grote afstanden kan vliegen. Waar wordt de vetreserve opgeslagen, is daar wel plaats voor? Daar bleef het niet bij. Ook boomkruipers werden tussen de mezen ontdekt. Helaas was niet te zien of het ging om Boomkruipers of Taigaboomkruipers.

Half november kon de balans worden opgemaakt. Voor de drie mezesorten was dit het beste najaar sinds lange tijd (figuur 2). Goudhaantjes waren even talrijk of talrijker dan in 1983. Opmerkelijk blijven de overtrekkende boomkruipers. Berichten uit Falsterbo geven aan dat half september veel Zwarte Mezen Scandinavië hebben verlaten. Op de overgang van september naar oktober trokken hier tevens veel Pimpelmezen door, maar Koolmezen werden niet in grote aantallen gemeld, evenmin als Kruisbekken. De bulk van deze vogels zal wel uit Rusland zijn gekomen; perestroika, glasnost of toch gewoon een "invasie"? De PTT-tellingen van deze winter zullen uitwijzen of er veel van deze vogels in ons land zijn achtergebleven.

Rob Lensink

Kwarteljaar 1989

Slapen is een nutteloze bezigheid, dat bleek in de zomer van 1989 maar weer. Want wie in mei, juni en juli niet op pad is geweest in de avond- en nachturen, heeft een auditief spektakel gemist. Rond midden mei werden namelijk in de avondschemering de eerste Kwartels gemeld. De bulk arriveerde echter vanaf midden juni, maar toen was het goed raak. Overal in het land kwamen enthousiaste vogelaars aanzetten met verhalen over forse aantallen roepende Kwartels. Een globale schatting op grond van de door SOVON-waarnemers verzamelde gegevens maakt aannemelijk dat er in de zomer van 1989 minstens 8000-12 000 roepende Kwartels aanwezig waren in Nederland. De trend in twee langdurig onderzochte gebieden laat zien dat er de laatste 10-20 jaren uitgesproken pieken en dalen zijn geweest. 1989 was zonder enige twijfel het beste

Figuur 1. Aantal territoria van Kwartels in ZW-Drenthe (A. J. van Dijk) en op de ZW-Veluwe (R. G. Bijlsma).

jaar sinds heugenis van de huidige generatie vogelaars, waarschijnlijk vergelijkbaar met 1947 en 1964.

Sommige streken waren beter bedeed met Kwartels dan andere, zoals bijvoorbeeld Groningen (1400-3000, op basis van tellingen van de Werkgroep Akkerbouw), Drenthe (2150) en Oostelijk en Zuidelijk Flevoland (minimaal 2100, gebaseerd op extrapolaties aan de hand van volledig getelde kwartblokken). In Noord-Brabant, Zeeuws-Vlaanderen, Betuwe en Veluwe werden meer Kwartels dan anders vastgesteld, echter zonder te kunnen spreken van een spectaculaire uitschieter. En in Limburg en de Achterhoek was de oogst uitgesproken mager. De soort werd in uiteenlopende biotopen aangetroffen: akkerland (vooral op zand) genoot de voorkeur, maar grasland (ook in de uiterwaarden), heidevelden en verruigde terreinen waren eveneens in trek. Een uitgebreide analyse zal elders worden gepubliceerd.

Rob G. Bijlsma en Arend J. van Dijk